

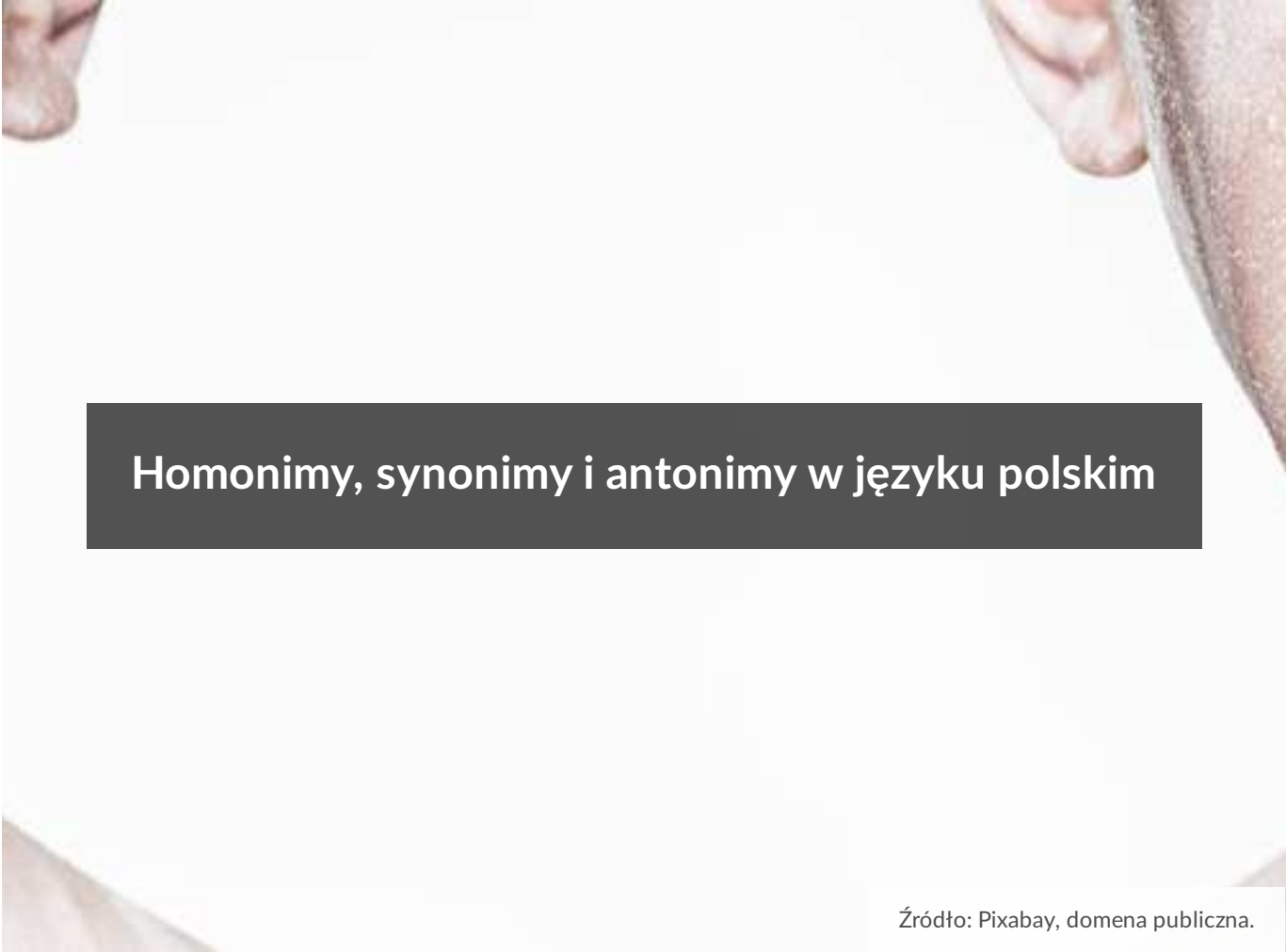

Homonimy, synonimy i antonimy w języku polskim

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Jan Gawiński, *Słowo nad ranę uraża*, [w:] *Poeci polscy od średniowiecza do baroku*, oprac. Kazimiera Żukowska, Warszawa 1977, s. 552.
- Źródło: Piotr Żmigrodzki, *Słownik synonimów i antonimów*, Wrocław 2007, s. 6–7.
- Źródło: tekst autorski.

Homonimy, synonimy i antonimy w języku polskim

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Polszczyzna jest bardzo bogata na wielu poziomach, od fonetycznego przez fleksyjny po leksykalny. Daje to niezliczone możliwości takiego formułowania wypowiedzi, aby były adekwatne do sytuacji komunikacyjnej i stylistycznie poprawne.

Wielość słów i sposobów ich wiązania łączy się z tym, że istnieją w zasobach polszczyzny pewne mniej lub bardziej skomplikowane relacje znaczeniowe i formalne. Do takich relacji należą homonimia, synonimia i antonimia.

Wiedza o nich oraz nabycie umiejętności posługiwania się nimi to klucz do skarbca języka polskiego.

Twoje cele

- Dowiesz się, czym są homonimy, synonimy i antonimy.
- Rozróżnisz typy homonimów, synonimów i antonimów.
- Wyjaśnisz przyczyny i warunki powstawania synonimów.
- Dobierzesz synonimy podczas redagowania tekstu.

Przeczytaj

HOMONIMIA

Homonimia (gr. *homós* – taki sam, *onoma* – imię, wyraz) polega na tym, że dwa **leksemy** lub formy leksemów mają identyczną formę, ale odmienne znaczenie. Parą leksemów o tej samej formie, lecz różnym znaczeniu są wyrazy *pilot* w znaczeniu osoby kierującej samolotem oraz *pilot* w znaczeniu przyrządu do telewizora. Homonimiczne są również forma 2 osoby trybu rozkazującego czasownika *kleić* – *klej* oraz mianownik rzeczownika *klej*. Zjawisko homonimii jest charakterystyczne dla wszystkich języków naturalnych, czyli języków będących wytworem historycznego rozwoju (w przeciwieństwie do języków sztucznych).

PODZIAŁ HOMONIMÓW

Rozróżnia się homonimy leksykalne (słownikowe) i homonimy form gramatycznych.

Homonimę leksykalną można tłumaczyć między innymi historycznym rozszczepieniem znaczeń jednego wyrazu. Znaczenia te oddaliły się od siebie na tyle, by użytkownicy języka nie czuli ich powiązania.

Dwa rzeczowniki, które w mianowniku liczby pojedynczej mają tę samą postać, a różnią się znaczeniem – np. bal 'uroczystość' i bal 'wstępnie obrobiony pień drzewa' – mogą w swojej odmianie posiadać co najmniej jedną formę fleksyjną o odmiennym brzmieniu. Dopełniacz liczby pojedynczej rzeczownika bal w pierwszym z wyżej wymienionych znaczeń ma postać balu, a rzeczownika bal w znaczeniu drugim – bala. Ponieważ jednak większość form jest dla obu znaczeń identyczna (*balowi, o balach, z bala*), możemy mówić o homonimii.

Źródło: domena publiczna.

Homonimia form gramatycznych to sytuacja, kiedy dana forma wygląda dokładnie tak samo jak inna. Na przykład forma *dam* może być albo dopełniaczem liczby mnogiej rzeczownika *dama*, albo formą 1 osoby liczby pojedynczej czasownika *dać*. Podobnie forma *toń* może być mianownikiem liczby pojedynczej rzeczownika *toń* lub 2 osobą liczby pojedynczej trybu rozkazującego czasownika *tonać*.

O znaczeniu wyrazu lub formy homonimicznej decydują konteksty, w jakich się pojawiają. Pozakontekstowo forma *kluczy* może być dopełniaczem liczby mnogiej rzeczownika *klucz* bądź formą 3 osoby liczby pojedynczej czasownika *kluczyć*. Kontekst wskazuje, o jaki wyraz i jakie znaczenie chodzi, por. *Marek zapomniał kluczy*. *Marek kluczy zatłoczoną ulicą Franciszkańską*.

SYNONIMIA

Synonimia (gr. *synōnymos* – równoimienny) polega na bliskoznaczności lub, rzadziej, równoznaczności dwóch leksemów, form fleksyjnych lub konstrukcji składniowych, które w danych kontekstach mogą być używane zamiennie. Nazwą synonimów określa się zatem zarówno formy o tym samym znaczeniu (np. *zgrzeszyć* – *popęłnić grzech*), jak i w pewnym stopniu różniące się znaczeniem, bliskoznaczne (np. *pisarz* – *autor*).

Przykłady synonimów:
leksemy
<i>trwały</i> – <i>stały</i> <i>miłość</i> – <i>namiętność</i> – <i>uczucie</i> <i>pies</i> – <i>pupil</i> – <i>czworonóg</i>
formy fleksyjne
<i>profesorowie</i> – <i>profesorzy</i> <i>rękami</i> – <i>rękoma</i>
konstrukcje składniowe
<i>mieć wypadek</i> – <i>ulec wypadkowi</i> <i>dokonać zbrodni</i> – <i>popęłnić zbrodnię</i>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Synonimy jakiegóż wyrazu mogą zawierać naddatek w postaci np. zabarwienia emocjonalnego, por. *pies* – *psina* – *najlepszy przyjaciel człowieka*; *mężczyzna* – *facet* – *chłop* itd. Łatwo sobie wyobrazić konteksty, w których użyjemy tylko jednego z powyższych synonimów. Nie powiemy: *Mój najlepszy przyjaciel człowieka ma na imię Azor* ani nie

usłyszymy na ślubie kościelnym *Anno, czy bierzesz sobie tego faceta za męża?* Zdania te powinny brzmieć: *Mój pies ma na imię Azor i Anno, czy bierzesz sobie tego mężczyznę za męża?* Proste zastąpienie może powodować np. niedostosowanie wypowiedzi do wymaganego rejestru (np. nie można napisać w mailu do profesora: *Sorry za moją nieobecność w dniu 5 listopada 2019 roku*).

ANTONIMIA

Antonimia (gr. *anti* – naprzeciw, *onoma* – imię, wyraz) to odwrotność synonimii. Antonimami nazywamy wyrazy o przeciwnym znaczeniu. Trzeba wziąć pod uwagę fakt, że to przeciwieństwo nie zawsze jest oczywiste i zupełne.

Istnieją jednak wyrazy, które można uznać za całkowicie antonimiczne, jak np. dobry – zły, niski – wysoki, biały – czarny, młody – stary, mały – duży, gruby – chudy, wejść – wyjść itd.

Źródło: domena publiczna.

Wyróżnia się trzy typy antonimów:

ANTONIMY WŁAŚCIWE

(gr. *anti* – naprzeciw, *onoma* – imię, wyraz) – wyrazy przeciwstawne, które można poddać stopniowaniu, np. *niski* – *wysoki*, *zimny* – *gorący* (lub niestopniowalne: *zmniejszyć* – *zwiększyć*).

KONWERSJE

(fr. *convertir* – dokonywać zmiany) – pary wyrazów lub wyrażen, które opisują tę samą sytuację, w której występuje dwoje uczestników, z dwu przeciwstawnych perspektyw, np. *wyjsć za mąż* – *ożenić się*, *kupić* – *sprzedać*, *młodszy* – *starszy* (*Jacek jest młodszy od Ani* – *Ania jest starsza od Jacka*).

ANTONIMY KOMPLEMENTARNE

(gr. *anti* – naprzeciw, *onoma* – imię, wyraz; fr. *complémentaire*) – takie pary wyrazów, w których treść jednego jest zaprzeczeniem treści drugiego, np. *prawda* – *fałsz*, *martwy* – *żywy*, *mówić* – *milczeć*.
Jeśli coś nie jest prawdą, to jest fałszem; bycie martwym wyklucza się z byciem żywym; ten, kto nie mówi, milczy.
Antonimia komplementarna nie podlega stopniowaniu.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

W przypadku antonimów komplementarnych nie ma warunków do stopniowania charakterystycznego dla antonimów właściwych oraz relacji konwersyjnej – zdanie *Ania nie jest niska* nie znaczy, że Ania jest wysoka (może być średniego wzrostu), a zdanie *Marek nie jest bogaty* nie implikuje, że Marek jest ubogi.

Słownik

leksem

wyraz lub wyrażenie traktowane jako jednostka słownikowa

Film

Polecenie 1

Na podstawie wykładu dr Agaty Hąci wyjaśnij różnicę między polisemią a homonimią.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DD9m0LHjO>

Film nawiązujący do treści materiału pod tytułem Homonimy, synonimy i antonimy w języku.

Polecenie 2

Po wysłuchaniu wykładu zaproponuj własne przykłady poniższych typów homonimicznych.

homofony

homografy

homonimy fleksyjne

Polecenie 3

Wypisz własne przykłady różnych typów synonimów, o których wspomina wykładowczyni. Skorzystaj ze słownika synonimów, wyszukaj interesujące przykłady i zastanów się nad ich rodzajem.

synonimy znaczeniowe

synonimy emocjonalne

synonimy stylistyczne

synonimy o zróżnicowanej łączliwości leksykalno-semantycznej

synonimy kontekstowe

Ćwiczenie 1

Zaznacz przyczyny powstawania synonimów, o których wspomina wykładowczyni.

- ☐ synonimy są wynikiem braku kompetencji językowych
- ☐ zachodzi potrzeba różnego stopnia ekspresji
- ☐ to proces, który nie ma żadnego uzasadnienia
- ☐ wyrazy się starzeją i zachodzi potrzeba dostosowania do nowej rzeczywistości językowej

Polecenie 4

Na podstawie wykładu podaj części mowy, w których najczęściej występują antonimy?

Polecenie 5

Uzasadnij, dlaczego pewnych par wyrazów nie możemy nazwać antonimami pomimo przeciwieństw znaczeniowych?

Polecenie 6

Zapoznaj się z wypowiedzią prof. Jana Miodka. Wyjaśnij, jakie warunki muszą być spełnione, żeby mówić o synonimii.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DD9m0LHjO>

Wykład profesora Jana Miodka z Uniwersytetu Wrocławskiego

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału z wykładem profesora Jana Miodka.

Słownik

fleksja

(łac. *flexio* – zginanie, zmienianie) – dział morfologii zajmujący się odmianą wyrazów

leksyka

zbiór wyrazów danego języka

morfologia

(gr. *morphe* – kształt, forma; *logos* – słowo, myśl, rozumowanie) – dział gramatyki dotyczący budowy i odmiany wyrazów

semantyka

(gr. *sēmantikós* – oznaczający) – dział językoznawstwa zajmujący się znaczeniem wyrazów

słowotwórstwo

dział językoznawstwa badający mechanizmy powstawania nowych wyrazów w języku

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz poprawne stwierdzenia dotyczące poznanych przez ciebie relacji leksykalnych.

- ☐ Jeden wyraz może mieć kilka antonimów.
- ☐ Homonimia jest relacją formalną, nie znaczeniową.
- ☐ Konwersja i antonimia komplementarna to synonimy.
- ☐ Synonimia jest najrzadszym typem relacji leksykalnych.
- ☐ Jeden wyraz może mieć kilka synonimów.
- ☐ Synonimia jest relacją znaczeniową, nie formalną.
- ☐ Antonimia jest relacją znaczeniową, nie formalną.
- ☐ Homonimia dotyczy wyrazów i ich form.

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij, czym różni się antonimia komplementarna od konwersji.

Ćwiczenie 3

Odpowiedz na pytanie, z jakim zjawiskiem: synonimią, homonimią czy antonimią mamy do czynienia w poniższych zdaniach. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Ania poszła do fryzjera.

Anna wybrała się do salonu fryzjerskiego.

Jacek jest teraz zajęty, bo naprawia samochód.

W tej chwili Jacek nie ma czasu, ponieważ reperuje auto.

Trochę zimno dzisiaj, nie?

Chłodno, nieprawdaż?

Dobrze ci idzie!

Świetnie sobie radzisz!

Nazwa zjawiska

Uzasadnienie

Zapoznaj się z utworem barokowego poety Jana Gawińskiego. Wypisz z wiersza dwie pary wyrażen antonimicznych i określ dla każdej typ antonimii. Uzasadnij odpowiedź.

((Jan Gawiński

Słowo nad ranę uraża

Barziej uraża słowo złe zadane
Niewinnej duszy nad otwartą ranę.
Rana na wierzchu, słowo wewnątrz wchodzi,
Ta ciału, słowo duszy barziej szkodzi.

Źródło: Jan Gawiński, *Słowo nad ranę uraża*, [w:] *Poeci polscy od średniowiecza do baroku*, oprac. Kazimiera Żukowska, Warszawa 1977, s. 552.

Ćwiczenie 5

Przeanalizuj poniższe pary zdań, a następnie pogrupuj je zgodnie z przedstawionym podziałem.

homonimia leksykalna

Dzisiaj gramy koncert w tawernie. / To waży zaledwie dwa gramy!

homonimia form gramatycznych

To się stało zupełnie przypadkiem. / Niektórzy językoznawcy uważają, że wołacz nie jest przypadkiem.

To zdanie jest niepoprawne stylistycznie. / A jakie jest twoje zdanie na ten temat?

Kupiłem kiwi! / Jak długo żyje kiwi?

Ćwiczenie 6

Uzasadnij rozwiązanie poprzedniego ćwiczenia.

Zapoznaj się z fragmentem wstępu do *Słownika synonimów i antonimów* Piotra Żmigrodzkiego. Wyjaśnij, na co i dlaczego należy uważać, kiedy korzysta się ze słownika tego typu podczas pisania lub poprawiania tekstu. Twoja odpowiedź powinna zawierać 4–5 zdań.

((Piotr Żmigrodzki

Słownik synonimów i antonimów

Budowa słownika

Słownik niniejszy składa się z ok. 5 tys. artykułów hasłowych, ułożonych alfabetycznie, w których zgrupowane są synonimy i antonimy. Wyrazami hasłowymi są słowa statystycznie częste w języku polskim, dlatego odnalezienie potrzebnego hasła nie powinno nastroczać kłopotów. Oto przykładowe hasło słownika:

BIEDNY

S ubogi, niebogaty, KSIAŻK. chudy; człowiek: niezamożny, POT. goły, goły i bosy ♦ zubożały, zbankrutowany, zbiedniały, zrujnowany, KSIAŻK. spauperyzowany ♦ obdarty, mizerny, oberwany, obszarpany

A bogaty, majątny, dobrze sytuowany, zamożny, KSIAŻK. możny, POT. nadziany ♦ ubiór: strojny, ozdobny ♦ kraj: zasobny, dostatni, KSIAŻK. mlekiem i miodem płynący

Pierwszym jego elementem jest wyraz hasłowy, zapisany wersalikami. Dalej umieszcza się synonimy wyrazu hasłowego, poprzedzone skrótem S, a bezpośrednio po nich – antonimy, poprzedzone oznaczeniem A. W danym haśle może być jeden lub kilka łańcuchów synonimów lub antonimów, różniących się znaczeniem lub związanych z różnymi znaczeniami (odcieniami znaczeniowymi) wyrazu hasłowego. Są one

rozdzielone znakiem ♦. Gdy zachodziła potrzeba, umieszczono (w postaci tekstu kursywą) bliższą informację o znaczeniu wyrazu hasłowego, którego następujący po niej łańcuch bliskoznaczników dotyczy, lub o łączliwości poszczególnych synonimów z innymi wyrazami (np. przymiotników, czasowników z rzeczownikami), jeśli jest ona w jakiś sposób ograniczona. Przykładowo, z zamieszczonego hasła można wywnioskować, że wyraz niezamożny jako synonim leksemu BIEDNY łączy się z rzeczownikiem człowiek (i pokrewnymi mu znaczeniowo), antonim strojny natomiast – z rzeczownikami ubiór, strój i podobnymi. Wymienność bliskoznaczników bywa też ograniczona względami związanymi z odmianą języka, do jakiej poszczególne wyrazy należą. Tę informację podaje się w prezentowanym słowniku w postaci skrótowych kwalifikatorów, zapisanych kapitalikami, por. w przykładowym hasle: KSIĄŻK. (= książkowy), POT. (= potoczny). Każdy kwalifikator dotyczy wszystkich następujących po nim wyrażen aż do końca danego łańcucha synonimów lub do następnego kwalifikatora.

Dla oszczędności miejsca zrezygnowano z podawania niektórych powtarzających się części konstrukcji frazeologicznych i składniowych. Możliwość wymiany składnika konstrukcji jest zasygnalizowana ukośnikiem, np. zapis: utrzymywać w sekrecie/tajemnicy obejmuje dwie konstrukcje: utrzymywać w sekrecie i utrzymywać w tajemnicy. W nawiasach oznacza się człony fakultatywne, czyli takie, których wystąpienie nie jest obowiązkowe, np.:

♦ zatajać, ukrywać (przed wszystkimi), nie rozgłaszać.

Ten prosty repertuar środków powoduje, że korzystanie ze słownika jest łatwe i nie wymaga od odbiorcy większego wysiłku. Należy jednak pamiętać, o czym napisano wcześniej, że ostateczna decyzja o użyciu danego wyrażenia należy do piszącego i trzeba ją podjąć, posiłkując się własnym wyczuciem językowym oraz wiedzą o znaczeniach wyrazów

w języku polskim. W razie wątpliwości dobrze jest skorzystać z ogólnego słownika języka polskiego, aby się przekonać o warunkach użycia danego słowa.

Źródło: Piotr Żmigrodzki, *Słownik synonimów i antonimów*, Wrocław 2007, s. 6–7.

Ćwiczenie 8

Poniższy tekst zawiera wiele zbędnych powtórzeń. Przeredaguj go, korzystając z wiedzy o synonimach i zasadach ich użycia oraz słownika synonimów. Pamiętaj o roli kontekstu.

“ Sztuka jest bardzo ważna w życiu człowieka. Nie tylko rozwija ogólną wrażliwość, ale może także inspirować. Przez sztukę człowiek może także nabywać wiedzy o rzeczywistości, w której żyje. Obcowanie ze sztuką pozwala wnikać głębiej w rzeczywistość. Sztuka często ujmuje różne rzeczy w bardzo ciekawy i różnorodny sposób, co bardzo poszerza horyzonty poznawcze. Człowiek potrzebuje sztuki, ponieważ bez niej rzeczywistość nie byłaby tak ciekawa i różnorodna. Poza tym bez kreatywności ludzkość by się w ogóle nie rozwijała.

Źródło: tekst autorski.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Homonimy, synonimy i antonimy w języku polskim

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Kształcenie językowe.

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

4) rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (homonimie, anakoluty, elipsy, paradoksy), dba o jasność i precyzję komunikatu;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

8. posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- rozróżnia typy relacji leksykalnych;
- definiuje pojęcia: homonimii, synonimii, antonimii;
- wskazuje przykłady różnych typów relacji leksykalnej w tekście;
- unika zbędnych powtórzeń, stosując synonimy.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- gra dydaktyczna.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

Nauczyciel przed lekcją przygotowuje karty do gry językowej na wzór popularnej gry *Tabu*.

Przygotowanie akcesoriów: należy przygotować trzy zestawy kart do gry. Każdy zestaw przeznaczony jest dla jednego z rodzajów relacji leksykalnej: synonimy, antonimy, homonimy. Na środku każdej z kart zapisane jest główne słowo (dużym fontem) a pod nim słowa z zakresu danej relacji (mniejszym fontem). Dla synonimii i antonimii będą to dwa słowa, a dla homonimii para słów lub wyrażen. Opracowanie graficzne może być dowolne,

ważne jednak, by gramatura papieru, na którym zapisane będą słowa była wystarczająca do zakrycia ich przed pozostałymi uczestnikami gry.

PRZYKŁADOWE KARTY

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o.

Zasady gry: zespół klasowy należy podzielić na trzy drużyny (grupy), a każdej z nich przydzielić jeden zestaw kart do gry (jeden zestaw to jedna grupa relacji leksykalnej). Każdy z uczniów ma za zadanie użyć (zgodnie z przypisaną grupą) antonimu, synonimu lub par homonimicznych dla głównego słowa z karty gry. Utrudnienie polega na tym, aby były to inne warianty niż wypisane poniżej słowa głównego. O ile w przypadku synonimii i antonimii uczeń poszukuje form w relacji leksykalnej, o tyle w homonimii uczeń podaje parę znaczeniową dla słowa głównego. Zadaniem pozostałych uczniów w grupie jest odgadnięcie słowa głównego. Nauczyciel dla porządku wyznacza czas dla uczniów podających słowo (np. 30 sekund). Poprawne wskazanie będzie skutkowało przyznaniem jednego punktu, a grupa, która zbierze ich najwięcej, może zostać nagrodzona w wybrany przez nauczyciela sposób.

Faza wprowadzająca

1. Na początku fazy wprowadzającej, w celu weryfikacji wiedzy zdobytej w szkole podstawowej, nauczyciel proponuje uczniom ćwiczenie (nr 8 w sekcji „Sprawdź się”). Poleca im przyrzeć się tekstowi, w którym nagromadzone są zbędne powtórzenia. Uczniowie wypisują wszystkie takie przypadki i zastanawiają się nad tym, w jaki sposób można zreagować taki tekst, żeby uniknąć tych powtórzeń. W następnym kroku uczniowie nazywają typ relacji między wyrazami, które dobrali przy redakcji.
2. Nauczyciel prosi uczniów o przypomnienie pozostałych typów relacji leksykalnej i podanie przykładów. W następnym kroku poleca zapoznanie się z treścią „Wprowadzenia” i celami lekcji.
3. Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”, która pogłębia wiedzę zdobytą przez uczniów w szkole podstawowej.

Faza realizacyjna

1. **Gra językowa na wzór *Tabu*** – zgodnie z opisem gry w fazie: przed lekcją. Po zakończeniu gry nauczyciel podsumowuje jej wyniki, dyskutuje z uczniami na temat trudności z nią związanych, a po wyłonieniu zwycięskiej drużyny ocenia pracę uczniów.
2. **Praca z multimedium** – uczniowie zapoznają się z wykładem dr Agaty Hąci. Rozpoznają szczególne przypadki synonimii, antonimii i homonimii. Dowiadują się, jakie warunki muszą zostać spełnione, żeby można było mówić o danym typie relacji leksykalnej. Wykonują polecenia i ćwiczenia do multimedium. W ramach pracy nad adekwatnymi przykładami mogą skorzystać ze słowników rekomendowanych przez Radę Języka Polskiego. W podsumowaniu nauczyciel poleca uczniom zapoznanie się z wykładem prof. Jana Miodka, który dopełnia wiedzę na temat synonimii (na szczególną uwagę zasługuje wątek gwary, ale także rozróżnienia na bliskoznaczność i różnoznacność).

Faza podsumowująca

1. W podsumowaniu lekcji nauczyciel może ponownie rozdać karty gry każdemu z uczniów (losowo). Ich zadaniem będzie określenie rodzaju synonimii, antonimii i homonimii.
2. Nauczyciel, w ramach uporządkowania i podsumowania zdobytej przez uczniów wiedzy może polecić im wykonanie ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały dodatkowe:

- Małgorzata Iwanowicz, Edward Polański, *Ująć rzecz inaczej: wiadomości, ćwiczenia i testy słownikowo-frazeologiczne dla szkół*, Łódź 2006.
- Małgorzata Majewska, *Homonimia i homonimy w opisie językoznawczym*, Warszawa 2002.
- Słowniki rekomendowane przez Radę Języka Polskiego:
Andrzej Dąbrówka, Ewa Geller, *Słownik antonimów*, Warszawa 1995.
Andrzej Dąbrówka, Ewa Geller, Ryszard Turczyn, *Słownik synonimów*, Warszawa 1993.
Zofia Kurzowa, Zofia Kubiszyn-Mędrala, Mirosław Skarżyński, Justyna Winiarska, *Słownik synonimów*, Warszawa 2020.
Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych, red. Mirosław Bańko, Warszawa 2013.
Piotr Źmigrodzki, *Słownik synonimów i antonimów*, Warszawa 2009.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Film” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.